

Religioner lever. Grundbøj til Religion

Mikkel Thøne Lassen (red.)

RELIGION I BEVÆGELSE

ANN-LOUISE LJUNGCRANTZ

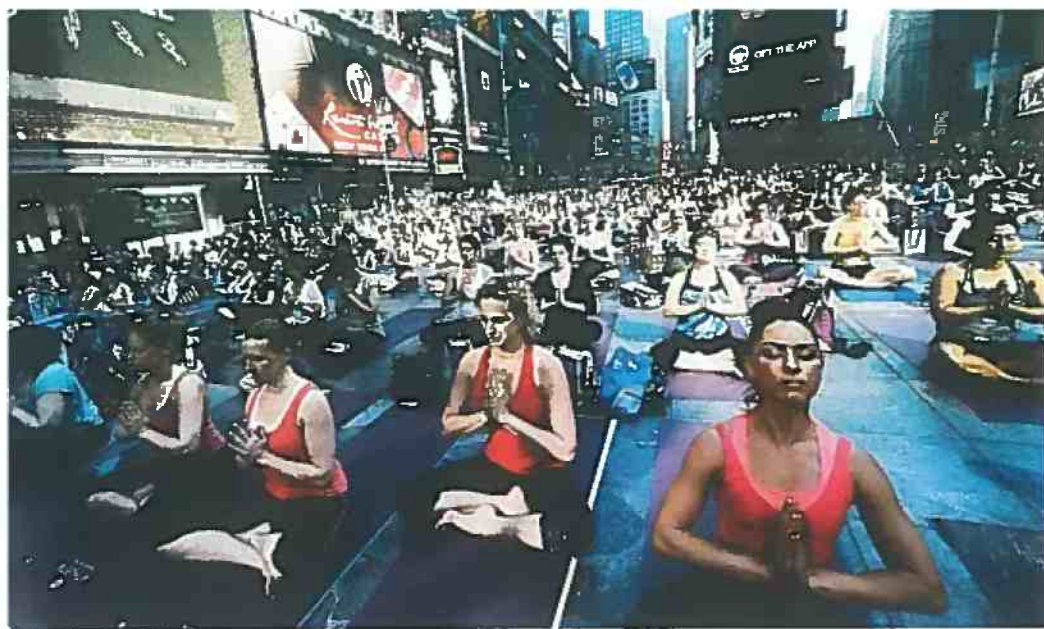
Google-buddhisme, yoga i kirken, blockbusterfilm om Noa og magi i Harry Potter-bøger. Det kulturelle landskab synes at være svøbt ind i et klude-tæppe af religiøse referencer og udtryksformer, der kommer til syne på en måde, som både udfordrer og sprænger de traditionelle rammer og forestillinger. Religion og religiøse forestillinger er ikke til at komme uden om, selvom mange danskere tøver med at definere sig selv som religiøse. Vi har i Danmark eksempler på institutionel religion, som fx Folkekirken er et udtryk for, men vi har også de mange mennesker, som ikke nødvendigvis har deres gang i kirken, og som giver kristendommen dens egen individuelle udformning. Vi behøver nemlig ikke gå i kirke for at finde religion – vi kan finde religion overalt!

Alligevel eller måske netop derfor synes det mere komplekst end nogensinde at definere de enkelte religioner. Det er nemlig åbenlyst, at der er mere religion til stede end det, der formidles af de religiøse institutioner alene.

Den amerikanske sociolog Meredith McGuire (f. 1944) skelner mellem officiel og ikke-officiel religion. Den officielle religion er et sammenhængende meningssystem, der er formidlet og reguleret af religiøse eksperter, dvs. eliten. Denne religiøse elite sætter normer for tro og handling over for deres medlemmer og etablerer en officiel model for, hvad det vil sige at være "en

Det religiøse univers får nye udformninger i blockbusterfilm.

Meditation og mindfulness er teknikker fra buddhismen, som i Vesten anvendes til at skabe afstresning og ro i det pulserende og hektiske hverdagsliv. Det er også et eksempel på McGulres understregning af, at levet religion er praktisk og pragmatisk forankret i den enkeltes liv.

af os". Men ved siden af den officielle religion er der også et andet mønster af religiøs tro, som hun kalder ikke-officiel religion. Ikke-officiel religion er religiøs og spirituel tro og praksis, der ikke kontrolleres eller nødvendigvis accepteres som religion af den religiøse elite. Eksempler på ikke-officiel religion kan være folkeovertro, spiritualitet og mediernes brug af religion som eksempelvis *Åndernes magt* på TV3 og i HBO-serien *Game of Thrones*. Meredith McGuires pointe er, at den officielle religion ikke er mere rigtig eller vigtig end den ikke-officielle. Forskellen mellem officiel og ikke-officiel religion er udelukkende et resultat af en historisk proces, hvor eliten har haft autoritet til at definere og dermed give bestemte former for religiøs tro og praksis særstatus.

McGuire anvender begrebet "levet religion" til at beskrive den religiositet, som opstår i det enkelte individs levede hverdagsliv, og som indimellem adskiller sig markant fra den institutionelle fortolkning af selvsamme religion. Det enkelte individs religiøse overbevisning er nemlig ikke altid et entydigt sammenhængende system. Derimod er "levet religion" praktisk og pragmatisk forankret, ifølge McGuire. Det skal give mening i den enkeltes liv. Det medfører, at individet i højere grad end tidligere selv udvælger dele af den religiøse tradition. Denne proces kaldes eklekticisme og indebærer, at de elementer, der giver mening, plukkes ud og sammensættes på ny af individet. På den måde er den religion, vi møder i den institutionelle udformning, og den religion vi møder i den individuelle udformning ofte af meget forskellig karakter. "Levet religion" kan endda stå i paradoksalt kontrast til den institutionelle udgave af religionen. McGuire udfordrer forestillingen om, at religion udelukkende er de forestillinger, der forkyndes i kirken hver søndag eller til fredagsbøn i moskéerne. Hun understreger desuden, at religioner ikke er ensartede, fastlagte størrelser til alle tider og alle steder. Religioner er dynamiske, i konstant forandring og bevægelse.

BELONGING, NOT BELIEVING

Hvordan kan man karakterisere den religiøsitet, vi møder i et land som Danmark? Man kan bruge begrebet "belonging, not believing" til at karakterisere den type medlemskab, hvor den enkelte ikke føler sig forpligtet på troens indhold, til trods for at medlemskabet opretholdes. Et eksempel på det er fx dem, der vælger at tilhøre Folkekirken

uden dog at karakterisere sig selv som troende. En modsat tendens kan dog også gøre sig gældende og kan karakteriseres som "believing, not belonging". Udsagnet dækker over dem, der pga. østlig påvirkning tror på karma og reinkarnation uden ellers at definere sig selv som buddhister eller hinduer og uden at føle sig forpligtede på medlemskab af nogen art.

RELIGION I EN GLOBAL VERDEN

Den religiøse bevægelighed og foranderlighed synliggøres af en stigende globalisering. Globalisering er et begreb, som betegner, at der i verden i dag i stigende grad sker en dialog og udveksling mellem forskellige områder i verden. Verden er på den måde at betragte som ét sted med stor mobilitet og kommunikation på tværs af kulturer. Internettet, web 2.0 og ny teknologi medfører ydermere, at det lokale med bare et enkelt klik på musen kan blive globalt. Internettet styrker derfor globaliseringen, fordi man online kan deltage i et transnationalt fællesskab. Religiøse oplevelser foregår og skabes i et virtuelt rum, der kan finde sted overalt på kloden. Globaliseringen skaber udveksling på kryds og tværs, eftersom den uundgåeligt medfører, at vi møder andre religioner, værdisæt og måder at tænke på. Religionerne er på den måde nødt til at forholde sig til hinanden.

Nogle forskere understreger, at globaliseringen medfører en kulturkamp, mens andre forskere er optaget af den berigelse, kulturmødet indebærer. Religionerne selv har også forskellige svar på de udfordringer, globaliseringen medfører. Nogle religioner lægger vægt på respekt og indbyrdes fællesskab og er i det hele taget optaget af at indoptage nye synsvinkler i eget værdisæt. En sådan tilgang kaldes et inkluderende religionssyn. Andre religioner er optaget af at markere en afstand til nye værdier og tankesæt, fordi de anses som en trussel og som falsk religion. En sådan tilgang kaldes et ekskluderende religionssyn. Det er dog en forsimpning at tro, at religioner generelt set forholder sig til hinanden som et enten-eller. Ofte vil man kunne se en inkluderende tilgang til andre religioner som medborgere i samfundet, fx gennem et ønske om dialog, respekt og hensyn, samtidig med at ens egen religion opfattes som den eneste sande, eksklusive frelsesvej.

SEKULARISERING OG AFSEKULARISERING

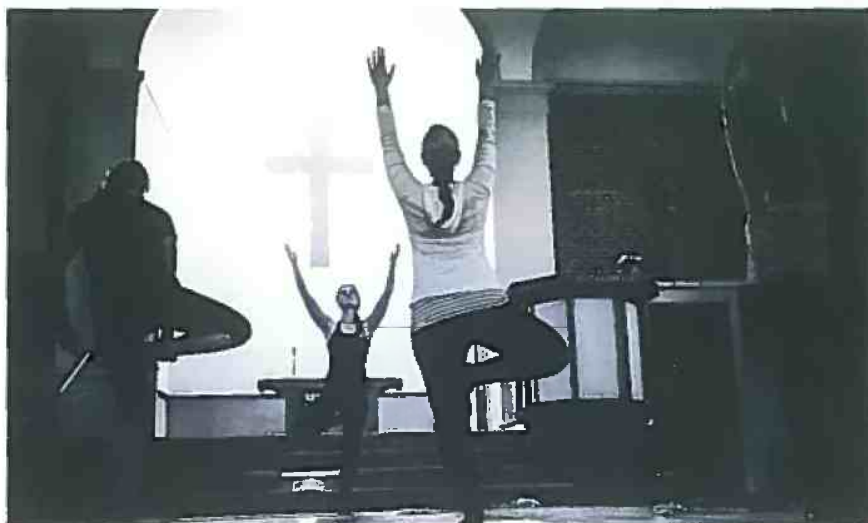
De fleste samfund er i dag i mere eller mindre grad præget af sekularisering. Sekularisering betyder verdsliggørelse, og begrebet betegner den proces, hvor religion gradvist mister indflydelse og betydning i samfundet. Sekularisering indebærer således, at religion svækkes som social og politisk magtfaktor, og at religion bliver et privat, individuelt anliggende. Sociologen Max Weber (1864-1920) kaldte processen for en affortryllelse, fordi han forudså, at verden i stigende grad ville erstatte den religiøse dimension med en fornuftsbetonet, videnskabelig tankegang. Sekulariseringstesen som forklaringsmodel har dog vist sig ikke at holde helt stik, for religion er ikke i afvikling – religion er derimod i udvikling.

Nogle forskere har defineret den religiøse opblomstring som "religionernes genkomst", men sådan en forklaring er upræcis, fordi den forudsætter, at mennesker for en periode ikke har været religiøse, og det er ikke tilfældet. Andre fremhæver, at man nu må tale om en genfortryllelse (et begreb, der refererer til Webers forestilling om affortryllelse) eller en afsekularisering, men også den forklaring kan være upræcis, fordi den forudsætter, at processen er en bevægelse enten den ene eller den anden vej. Virkeligheden er nok nærmere, at vi i dag både er blevet mere religiøse og mere sekulariserede på samme tid.

De store mega-churches, som fx Lakewood Church i Texas, viser, at kirker ikke nødvendigvis står tomme i sekulære samfund. I Danmark har vi et lignende eksempel med Hillsong Copenhagen, som hver søndag afholder adskillige populære gudstjenester i Bremen Teater, København.

Yogafaith og meditationsgudstjenester er eksempler på tidens søgen efter kropslig og sanselig erfarede religiøsitet.

Denne paradoksale proces af såvel sekularisering som afsekularisering foregår parallelt og i samspil med hinanden. På den ene side kan man tydeligt spore sekularisering som en tendens i samfundet: Færre går i kirke, de officielle religiøse institutioner mister magt og indflydelse, og individualiseringen fremhæver individets egen fortolkning af de religiøse budskaber. Alt sammen er udtryk for og en konsekvens af sekulariseringen. På den anden side spores en helt anden tendens, for med den stigende individualisering følger også en intensivering af religiøsiteten. En følgevirkning af individualiseringen er nemlig et øget fokus på den enkeltes egen sandhed. Der er med andre ord sket et kulturelt skift fra en opmærksomhed rettet mod ydre autoriteter og sandheder til en opmærksomhed rettet mod indre autoritet og subjektiv erfaring og sandhed. "Den subjektive vending" gør det enkelte individ til den primære kilde til mening og sandhed. Religiøsiteten bliver derfor et spørgsmål om selverfaring (gerne kropsligt og sanseligt forankret), hvor fokus ikke bare er på livet, men også på selvoplevet religion som fx pilgrimsrejser, meditation og mindfulness.

Linda Woodhead (f. 1964), som er professor i Christian Studies skelner mellem social og personlig sekularisering. Social sekularisering skal forstås som den proces, hvor religion mister magt og indflydelse i samfundet. Personlig sekularisering skal derimod forstås som nedgang i den enkeltes forpligtelse og troskab mod en religion. Forbindelsen mellem de to er, ifølge Woodhead, kompleks, for kirkens tab af indflydelse i samfundet (social sekularisering) leder ikke nødvendigvis til personlig sekularisering.

Det paradoksale samspil mellem sekularisering og religiøsitet ses også i måden, hvorpå individet i dag forholder sig til traditionen. For på den ene side fremmer sekulariseringen en generel aftraditionalisering, hvor religionerne som fastlagte traditioner svækkes. På den anden side kan man også spore en tendens til gendraditionalisering, hvor det, der anskues som kernebudskabet i religionerne, genfindes og redefineres på forskellig vis. Behovet for at italesætte religioners kerneværdier og centrale budskab fremmes af den globale virkeligheds kompleksitet.

MEDIALISERING

Forestillingen om religion som noget, der gradvist forsvinder, modbevises også af mediernes brug af det religiøse univers. Man kan lidt humoristisk påpege, at når man bliver af med religion et sted, dukker den op et andet sted, fx i medierne og i populærkulturen. Begrebet medialisering kan anvendes til at beskrive mediernes øgede indflydelse på religion i dag. Flere mener, at vi i dag er vidner til, at religioner og religiøse forestillinger er blevet afhængige af mediernes logik. Det er ikke længere kun de religiøse institutioner, men også medierne, som formidler og diskuterer religiøst indhold. På den ene side har medierne derfor på nogle områder erstattet de religiøse institutioner som platform for religiøs diskussion og genfortryllelse. På den anden side anvendes medierne også af religionerne selv. Man kan skelne mellem en direkte og indirekte form for medialisering. Et eksempel på en direkte form for medialisering er religionernes egen brug af medierne. Et eksempel på en indirekte form for medialisering er mediernes fortællinger om de enkelte religioner, som medvirker til at forme danskernes viden om dem. Populærkulturens brug af religiøst fortællelegods har også en indirekte

Pilgrimsvandring i Folkekirken er et eksempel på gendraditionalisering og redefinering af en religiøs praksis. Det er et relativt nyt fænomen inden for Folkekirken, som i 2008 ansatte de første pilgrimspræster.

Filmen Avatar fra 2009 er et eksempel på indirekte medialisering. Det religiøse univers centrerer om guddommen Eywa, det hellige livstræ, som trues af civilisationen, og et natursyn hvor den spirituelle kraft er allestedsnærværende

indflydelse på, hvordan religion, myter og ritualer opfattes, og kan derfor karakteriseres som indirekte medialisering. Mediernes brug af religiøse fragmenter etablerer en fælles, kulturel erfaringshorisont og medvirker på den måde til at forandre det religiøse landskab.

HVAD ER RELIGION?

Religionernes bevægelighed vanskeliggør en entydig religionsdefinition. Mange har en intuitiv fornemmelse af, hvad religion er uden at gøre sig klart, hvad fænomenet egentlig dækker over. For religion er måske nok forholdsvis let at genkende, men det er langt sværere at definere. Religion er nemlig ikke et neutralt begreb. Ofte forstår man religion ud fra egne kulturelle værdier og begreber, og på den måde genkender man måske ikke de religioner, som falder uden for disse kategorier.

Forsøget på at lave en holdbar religionsdefinition har ført til mange diskussioner, for der er ikke enighed inden for religionsvidenskaben om, hvorvidt en religionsdefinition skal forholde sig til religioners indhold eller religioners funktion. Traditionelt inddeler man definitionerne i to hovedgrupper: Substantielle definitioner har fokus på, hvad religion er, hvorimod funktionelle definitioner har fokus på, hvad religion gør.

Der har gennem tiden været mange forskellige bud på en religionsdefinition. De fleste kender måske Karl Marx' (1818-1883) religionskritik, hvor religion defineres som "opium for folket". En anden tidlig definition er fra den engelske antropolog Edward Tylor (1832-1917), der definerede religion som "troen på åndelige væsner". En nyere definition er formuleret af den amerikanske antropolog Clifford Geertz (1926-2006), som definerer religion på følgende måde: "Religion er et system af symboler, som bidrager til at etablere stærke og gennemtrængende og varige stemninger og motivationer hos mennesker, idet de formulerer forestillinger om en generel livsorden og iklæder disse forestillinger en sådan aura af fakticitet, at dens stemninger og motivationer forekommer virkelige i en ganske særlig grad."